

УДК 613.8:796

EDUKACJA ZDROWOTNA NA TLE POSTAW DEWIACYJNYCH W SPORCIE

HEALTH EDUCATION ON THE BACKGROUND
OF DEVIANT ATTITUDES IN SPORT

**Dariusz SKALSKI¹, Damian KOWALSKI²,
Radosław ZWARA²**

¹ *Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Wydział Kultury Fizycznej*

² *Lwowski Państwowy Uniwersytet Kultury Fizycznej im. Iwana Boberskiego*

Streszczenie. Tematem pracy są zachowania dewiacyjne występujące w sporcie i odnosząca się do tego edukacja zdrowotna jako aspekt socjologiczny w kontekście wyposażania od najmłodszych lat w wiedzę dotyczącą odżywiania i aktywności fizycznej jako zdrowego nawyku na lata. Młody człowiek wyposażony w wiedzę, której meritum jest harmonijny zdrowy rozwój, stosuje również te zasady w życiu dorosłym, a co za tym idzie, kreuje postawy pracy i wypoczynku oraz równowagi psychicznej i fair play jako zawodowy sportowiec na poziomie wyczynowym. Sport goniący za wynikiem nie zawsze pamięta o zasadzie „czystej gry”, co powoduje i prowokuje zachowania dewiacyjne. Przejawiające się w sporcie

dewiacje, będące jego wytworem, jak i te wyniesione z innych obszarów życia społecznego, stanowią zagrożenia dla „czystego” i „zdrowego” sportu. Dewiacje działają dezintegrująco na sport, jak i ludzi zajmujących się nim. Tymczasem dewiacje mogą wywoływać zmiany w sporcie, to, co kiedyś było dewiacją w międzynarodowym sporcie amatorskim, obecnie staje się normą (przejawy zawodowstwa). Przemoc w sporcie, chuligaństwo na stadionach i poza nimi, zjawiska przestępczości popospolitej w sporcie, doping w sporcie. Dewiacja społeczna definiowana jako odchylenie od reguł działania społecznego, postępowanie niezgodne z normami, a także z wartościami przyjętymi w społeczeństwie lub w grupie społecznej. Zachowania dewiacyjne nie są jednoznacznie interpretowane i ich określenie jest zależne od przyjętych systemów normatywnych w danym społeczeństwie. W niektórych ujęciach teoretycznych definiowane jest relatywistycznie jako zachowanie, które zostało przez społeczność zdefiniowane jako dewiacyjne. Pojęcie to upowszechniło się najpierw w socjologii amerykańskiej, dla odróżnienia od określenia patologii.

Dewiacyjne zachowania na sportowych arenach i poza nimi. m. in.:

- Agresja i brutalne zachowanie zawodników (agresja dopuszczalna i niedozwolona): na boisku i poza nim;
- Niszczenie własnego ciała i zdrowia przez zawodników dla osiągnięcia sukcesu sportowego;
- Doping w sporcie: sportowcy, działacze, lekarze, naukowcy i politycy;
- Akty wandalizmu i przestępstwa kibiców „sportowych”;
- Handel sportowcami: nowe formy dominacji i neo-imperializm;
- Nieetyczna produkcja towarów sportowych (e.g. firma Nike i „No Logo” Naomi Klein).

Doping w sporcie. W środowisku sportowym wyraz „doping” jest stosowany najogólniej dla określenia „zagrzewania”, zachęcania, pobudzania zawodnika do walki. Jest to zatem problem stosowanych środków mających ułatwić osiągnięcie zamierzonego skutku. Środkami tymi mogą być okrzyki, dodawanie otuchy, zachęcanie. Tego rodzaju doping jest jak najbardziej wskazany i pożądanym. Współtworzy on atmosferę walki sportowej, nadaje jej swoistego kolorytu. Jednakże owo zwiększenie sprawności, wydolności, gotowości do walki może być uzyskiwane środkami sztucznymi, szkodliwymi np. adrenaliną, strychniną, sterydami anabolicznymi. Z dopingiem w sporcie związany jest tzw. dumping

polegający na usuwaniu skutku wysiłku fizycznego za pomocą zazwyczaj szkodliwych środków farmaceutycznych dla osiągnięcia szybszego powrotu zawodnika do formy. Mówiąc o dopingu w sporcie w kontekście dewiacji społecznych ograniczymy się do dopingu polegającego na stosowaniu sztucznych, szkodliwych środków pobudzających. Zjawisko dopingu jest tak „stare” jak nowożytny sport. Pierwsze o nim wzmianki sięgają 1866 roku. Zasięg społeczny zjawiska w tym czasie nie jest znany. Doping stanowi zdecydowanie „szarą” sferę sportu. Jednak o jego istnieniu dowiadujemy się z licznych afer i skandali mających miejsce w sporcie na najwyższym światowym poziomie. Tradycyjnie doping był związany ze sportem zawodowym, jednakże jak wskazują na to liczne przypadki, przeniknął także do sportu zwanego amatorskim. Nowoczesny doping polega nie tylko na stosowaniu niedozwolonych środków farmakologicznych. Przybiera on bardziej wyrafinowane formy, np. biologiczne – transfuzyjne i ciężowe. Stosunek opinii publicznej i oficjalnych organizacji sportowych do dopingu jest jednoznacznie negatywny. Edukacja zdrowotna niesie za sobą kreowanie zachowań prozdrowotnych. Zaszczepienie ich w jednostkach od najmłodszych lat edukacji (wczesnoszkolnych) zminimalizuje prawdopodobieństwo występowania zachowań dewiacyjnych w wieku starszym, gdzie wpływ środowiska jest znaczący. Wyposażając młodego człowieka w zasób wiedzy oraz postaw prozdrowotnych, dajemy mu narzędzia do radzenia sobie z emocjami oraz identyfikowania dewiacji. Sport, głównie zawodowy, wywiera presję na zawodników, którzy chcą osiągać coraz lepsze wyniki. Stres oraz presja czasu, wyniki, społeczeństwa, trenerów, rodziny doprowadzają do zachowań, które są ogólnie uznawane za standardowe i pozytywne. Tutaj z pomocą przychodzi praca u podstaw kariery takiego zawodnika. Należy nauczyć go właściwego postrzegania sportu, samej rywalizacji, gdzie kończy się rozsądek w katorżniczym treningu na poziomie wysokiego wyczynu. Ważne jest także wyposażenie go w umiejętności dotyczące radzenia sobie z presją oraz emocjami takimi jak:

- techniki relaksacyjne,
- techniki autoregeneracyjne,
- kierowanie stresem.

Kreowany w mediach kult bycia „fit” oraz kult pięknego ciała pociągają za sobą wiele negatywnych skutków. Tutaj zachowania dewiacyjne niestety dają przyczynę problemom zdrowotnym. Kobiety startujące w

zawodach sylwetkowych, które chcą być „ w formie”, cały rok niestety rozregulowują swój układ hormonalny, przez co mają problemy z naturalnymi rzeczami w cyklu życia kobiety np:

- cykl menstruacyjny,
- wypadanie włosów,
- maskulinizacja.

Takie efekty osiąga się przez zabójczą czasami dietę oraz środki anaboliczne. Wszystkie te zachowania nie mają nic wspólnego ze zdrowiem. Na pozór można by odnieść wrażenie, iż jest to zdrowy tryb życia, ponieważ występuje zdrowy sposób odżywiania oraz aktywność fizyczna. Jednakże wszystko w nadmiarze jest szkodliwe. Edukacja zdrowotna ukazuje, gdzie znajduje się ta właściwa wartość składowych na zdrowie. Nie polega to tylko na wspaniałym wyglądzie, lecz niesie coś więcej za sobą. Ważna jest regeneracja, radość, współuczestniczenie z bliskimi w aktywności fizycznej, zacieśnianie więzi. Tylko zdrowe holistyczne podejście może nieść za sobą konsekwencję zdrowotne.

Bibliografia:

1. Bohner G. Postawy i zmiana postaw / Bohner G., Wanke M. – Gdańsk : GWP, 2004.
2. Bokszański Z. Społeczeństwo, kultura, osobowość / Bokszański Z., Sułkowski B., Tysza A. – Warszawa-Łódź : PWN, 1990.
3. Durkheim E. Zasady metody socjologicznej / Durkheim E. – Warszawa : PWN, 2000. – S. 89-90
4. Dziubiński Z. Kultura fizyczna w społeczeństwie nowoczesnym / Dziubiński Z., Jankowski K. W. – Warszawa : AWF, 2009. – 62 s.
5. Frieske K. Dewiacje społeczne / Frieske K. // Socjologia. Problemy podstawowe. – Warszawa : PWN, 1991.
6. Grabowski H. Teoria fizycznej edukacji / Grabowski H. – Warszawa : WSiP, 1999. – S. 187-190
7. Kowalewska J. Kształtowanie postaw zdrowotnych / Kowalewska J., Graeber P. // Życie Szkoły. – 2003. – N 1. – S. 23-25
8. Lizak D. Promocja zdrowia i edukacja zdrowotna – obowiązek czy wyzwanie dla pracowników ochrony zdrowia w XXI wieku / Lizak D. – RIKA, 2014.
9. Syrek E. Edukacja zdrowotna / Syrek E., Borzucka-Sitkiewicz K. – Warszawa : Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, 2009.
10. Kuński H. Promowanie Zdrowia / Kuński H. – Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2000.
11. Woynarowska B. Edukacja Zdrowotna / Woynarowska B. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010.